

Częstochowa, dn. 14 listopada 2023 r.

Ks. dr hab. Paweł Maciaszek
Uniwersytet Jana Długosza
w Częstochowie
Wydział Nauk Społecznych

**Recenzja rozprawy doktorskiej o. Dawida Wilczyńskiego CSsR
pt. *Fenomen Rodziny Radia Maryja. Studium teologiczno-medialne*,
Warszawa 2023 (wydruk komputerowy, ss. 277 + 21 bibliografii i 44 aneksu),
napisanej pod kierunkiem dr. hab. Grzegorza Łęcickiego, prof. UKSW**

Niniejsza recenzja zawiera następujące części:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy
2. Cele pracy i hipotezy badawcze
3. Struktura pracy
4. Metodologia pracy
5. Wartość merytoryczna pracy
6. Strona formalna pracy
7. Tematy do dyskusji
8. Konkluzja

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

Napisana przez o. mgr. lic. Dawida Wilczyńskiego rozprawa doktorska zawiera 277 stron – można zatem wyrazić opinię, że jest obszernym dziełem. Podejmując temat *Fenomen Rodziny Radia Maryja. Studium teologiczno-medialne* Autor podkreślił potrzebę naukowego przyglądania się funkcjonowaniu katolickich środków przekazu w aspekcie ich społecznego oddziaływania. Swoją uwagę postanowił skupić przede wszystkim na powinności integrowania społeczeństwa; wybranym przez niego podmiotem badawczym była bowiem Rodzina Radia Maryja. Rozgłośnia, której patronuje Matka Jezusa Chrystusa emituje programy od 32 lat, przez co wywiera wpływ na ludzkie życie i działanie. Powstała na skutek tej radiowej

działalności wspólnota – nazwana Rodziną Radia Maryja – stanowi społeczny fenomen. Taką tezę formułuje Doktorant już we Wstępie pracy (s. 6); jest przekonany, że obok tej rozgłośni nie można przejść obojętnie. Ona wzorcowo zaradza potrzebom człowieka, znacząco oddziałuje na słuchaczy, wyjątkowo skutecznie pomaga im w organizowaniu codziennego życia (s. 7).

Wybranie przedstawionego w dysertacji zagadnienia wydaje się zatem uzasadnione – jest ciekawe i ważne, jest w pewnym stopniu konieczne, bowiem Rodziny Radia Maryja „do tej pory (2023 r.) nikt w Polsce nie badał tak kompleksowo i w integralnym ujęciu” (s. 9). Nie został podjęty trud identyfikacji i opisu tej radiowej wspólnoty przez przeprowadzenie empirycznych badań, w których teologiczno-medialna refleksja połączona została z wynikami badań socjologicznych.

Tytuł dysertacji został sformułowany poprawnie; wyraźnie określa podjętą problematykę i pozwala przypuszczać, że obejmować będzie zarówno aspekt teoretyczny, jak i praktyczny.

2. Cele badawcze pracy

We Wstępie pracy Autor wskazał jej cel, którym jest „przedstawienie pod względem teologiczno-medialnym specyfiki fenomenu” radiowej rodziny (s. 7). Zamierzył go zrealizować przez poszukiwanie odpowiedzi na pytania dotyczące prezentowanej wspólnoty – jej wyjątkowych cech, opisu tworzących ją osób i struktur, wskazania podejmowanych działań i osiągniętych rezultatów, wpływu na codzienne życie tworzących ją, roli Radia Maryja w jej funkcjonowaniu. W podsumowaniu wskazanego celu Autor powraca do integracyjnej funkcji mediów twierdząc, że przedstawiając fenomen radiowej rodziny (którą przede wszystkim tworzą Terenowe Biura Radia Maryja i Koła Przyjaciół Radia Maryja) wykaże nie tylko integracyjną funkcję środków przekazu, lecz także siłę tego integrowania, dzięki której zaistniał i żyje wspólnotowy fenomen.

Podobnie określony został cel przeprowadzonych badań ankietowych, które opisane zostały w ostatnim (piątym) rozdziale. Doktorant chciał wykazać na czym polega „specyfika Terenowych Biur i Kół Przyjaciół Radia Maryja” (s. 199); dlatego poszukiwał odpowiedzi na pytania dotyczące wpływu tej rozgłośni katolickiej

na następujące postawy słuchaczy: budowanie wspólnoty, wzajemna odpowiedzialność, społeczna mobilizacja, zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego. W tej końcowej części korpusu pracy stwierdził: „Zasadnicza hipoteza zakłada, że Terenowe Biura i KPRM są przykładem realizacji integracyjnej funkcji medium, jakim jest Radio Maryja” (s. 202).

Już w tym miejscu recenzji pozwolę sobie na pytanie (i sugestię), czy w opisywaniu celów dysertacji nie powinny znaleźć się także treści odnoszące się do jej teologicznego aspektu. W tytule swojej rozprawy Doktorant wyraźnie przecież określił, że będzie ona stanowić studium teologiczno-medialne. Jestem przekonany, że w opisywanych przy pomocy pytań celach pracy powinny znaleźć się także takie, które wyraźnie wskazują na teologiczny charakter studium: Jak skutecznie wykorzystywać medialny przekaz do ewangelizacji i katechizacji? W jaki sposób korzystać ze środków społecznego komunikowania w budowaniu wspólnoty ludzkiej i wzmacnianiu społeczności Kościoła? Bez wskazania tego rodzaju celów czytelnikowi nasuwa się pytanie: Czy Rodzina Radia Maryja stanowi jedynie „fenomen medialny” czy także „fenomen teologiczny”?

3. Struktura pracy

Przedstawioną przez o. mgr. lic. Dawida Wilczyńskiego rozprawę doktorską tworzy 277 stron, na które składa się między innymi pięć rozdziałów. Liczą one kolejno 34, 37, 58, 54, 62 strony; najmniej obszerne są dwa pierwsze. Fakt ten wydaje się zrozumiały ponieważ treść tych dwóch rozdziałów stanowi wprowadzenie do części bezpośredniego opisywania fenomenu Rodziny Radia Maryja. W rozdziale pierwszym Autor wskazał i opisał najważniejsze zadania mass mediów w życiu społecznym; szczególne miejsce przydzielił ich funkcji integracyjnej, którą najpierw scharakteryzował w aspekcie medioznawczym, a następnie w świetle nauczania Kościoła katolickiego. Z kolei w rozdziale drugim – który podzielony został na dwie części – opisane zostało dzieło ewangelizacji poprzez media oraz wykorzystywanie radiofonii w wypełnianiu przez Kościół misji apostoelskiej.

Treścią trzeciego rozdziału jest ukazanie Radia Maryja jako przykładu medialnej działalności Kościoła. Lektura tej części pracy jest źródłem informacji

na temat powstania i rozwoju rozgłośni, emitowanego programu, udziału słuchaczy w pełnionej przez nadawcę misji (rozwoju życia duchowego, formacji wspólnotowej, rozwoju świadomości społeczno-politycznej). W rozdziale czwartym dysertacji Doktorant przedstawił Rodzinę Radia Maryja jako wspólnotę, której życie i działanie potwierdza integracyjną funkcję środków społecznego komunikowania. W rozdziale piątym – w którym opisana została specyfika Terenowych Biur i Kół Przyjaciół Radia Maryja na podstawie badań ankietowych – przedstawiona została metodologia badawcza (cel, metoda, kwestionariusz ankiety, dobór próby badawczej, charakterystyka demograficzno-społeczna ankietowanych) oraz zaprezentowano wyniki przeprowadzonych badań.

Struktura pracy jest poprawna i całkowicie zrozumiała. Treść każdego z pięciu rozdziałów jest przemyślana i podporządkowana tematowi pracy, a zachowane między nimi proporcje są poprawne. Rozdziały, stanowiące korpus pracy, poprzedzają: Spis treści (s. 2-3), Wykaz skrótów (s. 4) i Wstęp (s. 5-11), którego treści stanowią wytłumaczenie celowości podjęcia tematu i pokazują jego aktualność. Na końcu opracowania zamieszczone zostały: Zakończenie (s. 271-277), Bibliografia (s. 278-299), Spis wykresów (s. 300), Spis tabel (s. 301), Spis fotografii (s. 302-303) oraz zawierający 14 załączników Aneks (s. 304-348). Rozprawa składa się zatem z części właściwych pracy naukowej, jest zgodna z wymaganiami stawianymi rozprawom doktorskim.

4. Metodologia pracy

Zastosowane w dysertacji metody odpowiadają wyznaczonemu przez jej Autora celowi. Zostały one opisane zarówno we Wstępie (s. 9), jak i w części charakteryzującej badania ankietowe (s. 203). Do zaprezentowania zamieszczanego w dokumentach nauczania Kościoła wykorzystał metodę analizy treści, a do ukazania dziejowego kontekstu Radia Maryja metodę historyczną. Z kolei problematykę medialną Doktorant przedstawił posługując się syntetyczno-analityczną metodą narracyjną.

Odnośnie do metod, które zastosowane zostały w badaniach ankietowych, to określone one zostały jako fenomenologiczna metoda opisu i analizy,

metoda ilościowa i metoda jakościowa (s. 203-204). Autor napisał także o zastosowaniu w swoich badaniach metody ankiety pocztowej oraz zrezygnowaniu z możliwości posłużenia się wygodniejszą i szybszą metodą internetowej ankiety elektronicznej (s. 209). W tym miejscu chciałbym zasugerować zastosowanie bardziej precyzyjnej terminologii: wykorzystaną metodą jest metoda sondażu diagnostycznego, a wszelkiego rodzaju ankiety stanowią techniki (narzędzia) badawcze. Wskazany sondaż umożliwia poznanie i wyjaśnienie danego zjawiska społecznego przez ustalenie jego zasięgu, poziomu oraz intensywności.

Analiza otrzymanych odpowiedzi na zadane w ankiecie pytania rzeczywiście pozwoliła na poznanie osób tworzących Terenowe Biura Radia Maryja i Koła Przyjaciół Radia Maryja (płeć, wiek, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania, czas rozpoczęcia i częstotliwość słuchania przez nich tej rozgłośni), sposobu słuchania nadawanych audycji (które najczęściej i dlaczego właśnie takie), okoliczności przystąpienia do radiowej rodziny (czas, sposób, motywy), sposobu uczestnictwa w grupowych spotkaniach stanowiących formację duchową (miejsce, częstotliwość, tematy spotkań, wspólnie podejmowane działania).

5. Wartość merytoryczna pracy

Pod względem merytorycznym recenzowana rozprawa nie budzi istotnych zastrzeżeń. Podjęty w niej problem jest oryginalny, gdyż brak jest na gruncie polskim jego całościowego naukowego opracowania. Nie ulega też wątpliwości jego szczególna aktualność. Zastosowane w dysertacji metody okazały się skuteczne. Konsekwentnie też były one realizowane w całości opracowania, co przekonuje o metodologicznej dokładności Autora.

Rozprawa z merytorycznego punktu widzenia posiada wiele zalet. Z pewnością można tu podkreślić, że w pracy ukazano rzetelny wizerunek Rodziny Radia Maryja. Posłużono się bogatym materiałem źródłowym (dokumenty, świadectwa, fotografie, filmy, audycje, strony internetowe) pochodzącym z archiwum Radia Maryja w Toruniu oraz kronik Terenowych Biur Radia Maryja i Kół Przyjaciół Radia Maryja. Zebrany z ponad trzydziestu lat istnienia wspólnot materiał badawczy potwierdza, że Rodzina Radia Maryja skupia różne środowiska Polaków,

w Polsce i poza jej granicami, integrujące się wokół toruńskiej rozgłośni redemptorystów, aktywnie i w różnych formach służąc dobru wspólnemu na poziomie lokalnym i ogólnopolskim w duchu nauki Kościoła katolickiego.

W pracy ukazano wspólnoty Rodziny Radia Maryja składające się z osób, które poprzez dojrzałość w wierze i rozwijanie swojego życia duchowego niewątpliwie wywierają wpływ na życie środowisk lokalnych i Kościoła w Polsce. W dysertacji wyraźnie wskazane zostały przyczyny ataków środowisk liberalno-lewicowych na rozgłośnię i środowisko Rodziny Radia Maryja. Przyczyny tych ataków to między innymi promowanie w treściach nadawanego przekazu wartości chrześcijańskich, budowanie wspólnoty osób nie tylko świadomych podejmowanej misji, lecz także zaangażowanych religijnie, patriotycznie i społecznie.

Na podkreślenie zasługuje rzetelne opracowanie zebranych wyników badań. Liczne wykresy zamieszczone w pracy pozwalają dostrzec pewne prawidłowości, które następnie zostały przez Autora właściwie skomentowane. Wyraźnie wykazał, że struktury radiowej rodziny – posiadające konkretny kształt i siłę – zbudowane zostały (i są podtrzymywane) dzięki integracyjnej funkcji Radia Maryja.

6. Strona formalna pracy

Pod względem formalnym oceniana praca spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Dysertacja posiada wyraźnie określony temat i wyznaczony plan jego opracowania. Formułowane wnioski są zrozumiałe i przekonująco uargumentowane, wynikają bezpośrednio z przeprowadzonych badań. Dobór źródeł jest właściwy i nie budzi zastrzeżeń. Redakcja przypisów, sporządzonych w systemie przecinkowym, jest jednolita – poprawna. Znaczącym walorem pracy jest przejrzystość i zrozumiałość stylu; została napisana precyzyjnym i naukowym językiem, zgodnie z zasadami pisowni języka polskiego. Autor nie ustrzegł się jednak użycia kolokwializmów, których stosowanie w dysertacji jest błędem językowym („można było się pokusić” (s. 209), „ludzie o wielkich sercach” (s. 276).

Wykaz bibliograficzny źródeł sporządzony został właściwie; Autor podzielił je na dwie grupy: źródła (I) i opracowania (II). Pierwszą z nich tworzą następujące źródła: teologiczne (1.), badawcze (2.), prawne (3.), dokumenty Radia Maryja (4.),

medialne (5.). Drugą grupę stanowią takie opracowania, jak: teologiczne (A.), teologiczno-medialne (B.), medioznawcze (C.), dotyczące Radia Maryja (D.), kulturoznawcze, historyczne, pedagogiczne, psychologiczne, prawne, socjologiczne (E.), publicystyka prasowa (F.), netografia (G.). Lektura recenzowanego studium pozwala stwierdzić, że zarówno zgromadzone źródła, jak i opracowania wykorzystane zostały właściwie. Przyglądając się zapisanym w bibliografii publikacjom nasuwa się jedynie pytanie, dlaczego pominięte zostały numery stron artykułów w czasopismach i rozdziałów w pracach zbiorowych.

W tym miejscu warto poczynić jeszcze jedną uwagę, która dotyczy używania w pracy skrótów. Ich stosowanie znacznie odbiega od przyjętych norm: przy pierwszym przywołaniu należy użyć w tekście pełnej nazwy; skróty nieprzyjęte ogólnie, mogące budzić wątpliwości, lub skróty specjalnie wprowadzone przez autora stosuje się jedynie po ich wyjaśnieniu (por. zapis zastosowany we Wstępie). Praktykowane przez Doktoranta „mieszanie” form (często w tym samym zdaniu podawana jest pełna nazwa i skrót) utrudnia czytelnikowi lekturę dysertacji.

7. Tematy do dyskusji

1. W jaki sposób zaprezentowane w pracy treści, uzyskane wyniki badań mogą posłużyć do dalszego rozwoju zarówno Rodziny Radia Maryja, jak i Kościoła w Polsce?

2. W Zakończeniu pracy wskazana została potrzeba „głębszego namysłu w zakresie lepszego komunikowania potencjału biur i kół osobom młodszym” (s. 277). Proszę o wskazanie możliwości (sposobów) dotarcia z przekazem podawanym przez rozgłośnię Radia Maryja do młodzieży, która coraz częściej nie odnajduje się we wspólnocie Kościoła.

8. Konkluzja

Rozprawa doktorska o. mgr. lic. Dawida Wilczyńskiego jest dobrym i odznaczającym się właściwym poziomem naukowym opracowaniem. Jest interesująca i wartościowa, stanowi obszerne źródło wiedzy. Doktorant poprawnie wywiązał się z postawionego sobie zadania; fenomen Rodziny Radia Maryja

przedstawił rzetelnie. Dysertacja stanowi interesującą, ważną i pełną prezentację podanego w tytule zagadnienia. Lektura pracy doprowadziła mnie do przekonania, że spełnia ona wszelkie wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Proszę zatem o dopuszczenie o. mgr. lic. Dawida Wilczyńskiego CSsR do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Paweł Maciaszek